

Виноградов В.В. Проблема авторства и теория стилей. - М.: Гослитиздат, 1961. - 614 с.; *Виноградов В.В. 1971*: Виноградов В.В. Проблема образа автора в художественной литературе // Виноградов В.В. О теории художественной речи. - М.: Высшая школа, 1971. - С.105-212.; *Галич О., Назарець В., Васильев Є. 2001*: Галич О., Назарець В., Васильев Є. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред. Олександра Галича. - К.: Либідь, 2001. - 488 с.; *Гинзбург Л.Я. 1979*: Гинзбург Л.Я. О литературном герое. - Ленинград: Советский писатель, 1979. - 221 с.; *Грабович Г. 2003*: Грабович Г. На теоретичному ристованні. Деякі теоретичні проблеми українського літературознавства // Грабович Г. До історії української літератури (Дослідження, есеї, полеміка). - К.: Поліграфічний центр „Інтертехнологія”, 2003. - С.17-25.; *Грушевський М. 1993*: Грушевський М. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. // Упоряд. В. В. Яременко; авт. передн. П. П. Кононенко; приміт. Л. Ф. Дунаєвської. - К.: Либідь, 1993. - Т.1. - 392 с.; *Лихачев Д. С. 1971*: Лихачев Д. С. Поэтика древнерусской литературы. Изд. 2-е, дополн. - Ленинград: Художественная литература, 1971. - 414 с.; *Наєнко М.К. 2006*: Наєнко М.К. Художня література України. Частина перша: Від міфів до реальності. - К.: Видавничий центр „Просвіта”, 2005. - 660 с.; *Пахсарьян Н. Т. 2004*: Пахсарьян Н. Т. К проблеме изучения литературных эпох: понятие рубежа, перехода и перелома // Литература в диалоге культур-2. Материалы международной научной конференции. - Ростов-на-Дону, 2004. - С. 12-17.; *Поліщук Я. 2006*: Поліщук Я. Типи художнього мислення в основі моделі історії літератури // Слово і час. - 2006. - №12. - С.15-27.; *Рымарь Н.Т., Скобелев В.П. 1994*: Рымарь Н.Т., Скобелев В.П. Теория автора и проблема художественной деятельности. - Воронеж: Логос-траст, 1994. - 264 с.; *Роднянская И. 1987*: Роднянская И. Автора образ // Литературный энциклопедический словарь / Под ред. В.М.Кожевникова, П.А.Николаева. - М.: Советская энциклопедия, 1987. - С. 13-14.; *Тынянов Ю.Н. 1977*: Тынянов Ю.Н. Поэтика. История литературы. Кино. - М.: Наука, 1977. - 579 с.; *Червоноиваненко Е.М. 1997*: Червоноиваненко Е.М. „Туманное и глуповатое слово - творчество” (Эволюция представлений о литературном труде в советском эстетическом сознании 20-30-х годов) // Слов'янський збірник. Східнослов'янські літератури. - Одеса: Маяк, 1997. - Вип.1У. - С.243-255.; *Чижевський Д. 1994*: Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). - Тернопіль: МПП „Презент”, за участю ТОВ „Феміна”, 1994. - 480 с.; *Храпченко М.Б. 1997*: Храпченко М.Б. Творческая индивидуальность писателя и развитие литературы: Изд. 4. - М.: Художественная литература, 1977. - 446 с.

Вікторія ЧОТАРІ

© 2008

ПСАЛОМ - ДУМА: АНТРОПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ЖАНРІВ

Одним із ключових аспектів антропології ХХ століття є осмислення національної специфіки, культурної ідентичності на рівні подібності / відмінності історичних доль різних народів. Зміст культурної пам'яті творить минуле, без якого неможливе осмислення в теперішньому, - це глибинна основа актуального процесу свідомості: «Взаємозв'язок пам'яті культури та її саморефлексії вибудовується як постійний діалог: деякі тексти з хронологічно давніших пластів привносяться в культуру, взаємодіючи з її сучасними механізмами, генерують образ історичного минулого, який переноситься культурою в минуле, і вже як рівноправний учасник діалогу впливає на теперішнє» [12, 384 - 385].

Завдяки своєму географічному розташуванню, слов'янські народи, в тому числі й давні українці, знаходилися на перетині доріг Захід - Схід, перебували в епіцентрі сходження і культурних (літературних) векторів.

«Проблема типології культур увібрала в себе цілий комплекс ідей і уявлень: проблема особистості та її свободи, необмеженої волі і влади традицій, влади фатуму і презирства до цієї влади, активності чи пасивності так чи інакше виявилися включеними у конфлікт західної і східної культур» [13, 228]. Як зауважує М.Лановик, «на сучасному етапі проблема міжкультурного спілкування вперше почала розглядатися не як вплив «сильних» розвинутих національних літератур на «малорозвинуті», маргінальні літератури третього світу чи шляхи збагачення останніх мотивами, темами, образами, художніми засобами, запозичених у їх колонізаторів, а як проблема взаємопроникнення, взаєморозуміння, взаємного полілогу, а відтак - взаємозбагачення» [8, 142].

Звернення до старозавітного минулого у східнослов'янському культурному просторі простежується упродовж багатьох літературних епох. На структурування свідомості європейця значно вплинули тексти Святого Письма, що змінило характер мислення західної людини,

викликало інтерес до її внутрішнього світу, самопізнання та самоаналізу. Книга Псалмів довгий час залишалася не тільки відомим, для багатьох народів улюбленим текстом, який став основою західного християнського богослужіння, а й по суті, єдиним поетичним збірником духовної поезії у Київській Русі. «Християнство сприяло моральному оновленню давньоруського суспільства, його приписи йшли всупереч язичницьким звичаям і традиціям. Давня література приділяла багато уваги утвердженню християнських морально-естетичних норм у приватному та громадському житті, проповідувала і поширювала їх всіма доступними засобами. Підтримувалося нове релігійне вчення, звичайно, авторитетом Біблії» [14, 11].

Українське книжне слово виникло як слово християнське. Це було слово Біблії, Житій і літургійних творів. Учителями нашої словесності вважаються Кирило і Мефодій. Варто згадати про факт із винятково символічним значенням - першою фразою, перекладеною на старослов'янську мову, був початок Євангелії від Івана: „Спочатку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог...” [Ів. 1: 1].

У межах християнської парадигми, що викристалізувалася через праці Василя Великого, Іоанна Златоуста, Афанасія Олександрійського, Ніла Синайського, формувалися специфічні форми філософствування, утверджувалася поетична традиція давніх проукраїнських поетів. Нескладні за тематикою (молитви про зцілення і охорону, покайальні молитви, хвали святим і божеству) церковні співи були доволі колоритними за своєю стилістикою і перенесли в руський літературний простір урочисту фразеологію, риму, ритмічну побудову прози, складні та вишукані порівняння.

Українська література, починаючи ще з творів митрополита Іларіона, органічно сприйняла новозавітну благодать, але й старозавітні тексти не були їм чужі, адже Старий Завіт, як відзначав Ф. Шлейермахер, «це така література, з якої розгортається розвиток усієї наступної літератури» [17, 230]. Старозавітна Книга Псалмів, яка неодноразово впливала на свідомість слов'янського книжника, стала одним із компонентів національного благодатного словесного образу.

У цьому контексті можемо говорити про наявність елементів біблійних текстів у репертуарі українських епічних співців, кобзарів і лірників, вигоки діяльності яких сягають епічної традиції часів Київської Русі та тривалого спілкування з культурами Близької Азії. Відтак, думи виявляють спільні риси з модусом мислення Сходу, зокрема, текстами Книги Псалмів. Аналіз зразків думового епосу в його зіставленні зі старозавітними псалмами дає підстави стверджувати наявність елементів біблійної псалмодики у творах української епічної традиції. Взаємопроникнення національного фольклору та християнського віровчення стало причиною долучення біблійної тематики, образності, сюжетів та мотивів до творів української літературної традиції у формах цитувань, алюзії, ремінісценцій. Тому в контексті української культурної традиції можемо говорити про стійкий та тривалий вплив слова біблійного на слово фольклорне та літературне, що особливо позначилося на розвитку духовного епосу.

У цьому зв'язку особливої уваги заслуговує теорія зустрічних течій, запропонована та розроблена О.Веселовським, основним постулатом якої є важливість подібності та історичної відповідності культур народу-реципієнта та народу-інфлуєнта. Якщо в літературі чи культурі, що сприймає ззовні якесь явище, є відповідний ґрунт для сприйняття подібних думок, ідей, поглядів тощо, то це уможливує своєрідну зустрічну течію, яка загалом сприяє цьому процесові. Чим більше подібного, тотожного в культурі двох народів, їх історичному минулому, національній пам'яті, психології, мові - тим більше зустрічних течій, що створюють сприятливі умови для перевтілення художнього твору та його перенесення в нову художню систему.

Дотичність жанрів думи та біблійного псалма простежується на кількох рівнях, зокрема:

- структурно-композиційному;
- тематичному;
- поетологічному.

Жанр думи остаточно сформувався в епоху козаччини і визвольних війн проти турецько-татарських нападів та польсько-литовського гніту.

«Термін «дума» у рукописних джерелах зареєстрований досить давно. Це слово, напевно, виникло ще за часів праслов'янських часів і вживалося колись для означення думки, мислення» [16, 136]. У подальшому розвитку мови його семантика розчепилася, набрала додаткового значення: ним називали жанр епічного поетичного твору, епічної пісні. Думи, за визначенням С.Грици, «сконцентрували в собі кращі риси української народнопоетичної та музичної творчості. Глибока традиційність поєднується в думах з героїчним пафосом і ліричністю, їх нев'януха

життєвість - у високій етичній спрямованості, виключно гармонійному злитті давньої епічної традиції з драматичним методом відображення дійсності, типовим для новішого епосу» [2, 189].

Уже П.Житецький у своїх розвідці «Мысли о народных малорусских думах» (1893) торкався проблеми генології жанру. Вчений розумів досить широко поняття поетичної форми, як такої, що включає як віршовий розмір, будову строф, так і власне мовні засоби організації (граматичні форми, слова-символи та ін.). Докладно розглядаючи специфіку побудови строфи в думах, тобто вбачаючи взаємозалежність між формою і змістом, П.Житецький доводив, що «віршова форма думи знаходиться у повній відповідності з її внутрішньою будовою, яка виражається самою назвою» [5, 7].

Характерними ознаками класичної композиції дум є нерівноскладовий вірш і музична декламація. «Вся суть, увесь глибокий інтерес музики історичних дум, - писав М.Лисенко, - полягає в музичній декламації» [10, 18]. Тип декламаційного, ораторського проголошення тексту в музичному супроводі є особливістю і біблійної псалмової поезії. Як і думи, біблійні псалми є типом прозоподібного емоційно-піднесеного вірша, заснованого на принципі вільної, ритмічної пульсації слова. «Довгі реcitaції дум удержуються у пливкій, змінливій формі» [6, 19].

На сьогодні майже відсутні вказівки щодо параметрів голосового виконання найдавніших форм біблійних псалмів (тим більше немає можливості зіставити їх із існуючими записами виконання дум), тому будь-які припущення щодо звучання та ритму біблійної поезії будуть включати елемент суб'єктивності. Однак незаперечною є важливість ритму в псалмовій поезії, який створюється двома способами: кількістю складів у поетичному рядку або чергуванням наголошених складів чи довготи звуків. Така ритмомелодика є неодмінною характеристикою і думового епосу.

Про музичний супровід (невід'ємний елемент думи) згадується також у багатьох текстах біблійних псалмів. Коментарі декотрих зразків псалмової поезії містять вказівки про музичні інструменти, спосіб та манеру виконання, загальний лад твору. Єдність музики та слова стала черговою точкою зближення українського епосу та біблійної поетичної традиції.

Розглядаючи композиційні особливості жанру думи, варто зауважити той факт, що, за визначенням Ю.Коваліва, структура твору думового епосу зазвичай стала: «традиційний заспів (запльачка) переходить у розлогу, іноді у вигляді паралелізму, розповідь з ретардаціями, кульмінацією та розв'язкою, яка часто трактується як прохання або славень» [11, 307]. Більшість біблійних псалмів також закінчуються звеличенням Бога. Так у 30-тому псалмі читаємо: «Щоб славу співала людина тобі // й не замовкала! // Господи, Боже мій. Повік славити буду Тебе» [Пс. 29: 13]. Дума «Сарматські брати» також закінчується словами хвали: «Слава Богу й морю / всьому війську низовому / Услиш, Боже, честь і хвалу Небесному Царю». Кінцеві молитовні звернення, хвали та славні є логічним завершенням нарації та інтенціональною частиною творів.

Думи не мають строфічного нормативу, розмежовуються на рівні, суголосні потребам нарації періоди (уступи), кожен з яких витворює семантично-синтаксичну цілісність, концентрує закінчену думку. Цей астрофічний вірш структурується на нерівноскладові (від 4 до 40) верси. «Віршування думи - своєрідний український народний верлібр» [9, 163].

Орієнтальна лірика, яка кардинально відрізняється від європейської як за формальними, так і за світоглядно-філософськими чинниками, все ж має деякі спільні ознаки з українським думовим епосом. Псалми також структурно діляться на перекопи рефренами. Ці частини можуть містити різну кількість рядків. У єврейській поезії нема нагромадження метафоричних висловів, складних мовних фігур. «Загальне враження псалмового стилю - простота вислову, що базується на архетипному мисленні, спонтанності асоціативних зв'язків» [7, 347]. Структурні особливості думового епосу та близького йому за композицією біблійного псалма стали однією з передумов їх взаємодії та взаємного проникнення.

Особливим П.Житецький вважає і тон, що ним забарвлені думи. Найперше, що виокремлює учений, - суворі історичність, документальність. «У багатьох думах ця документальність доходить до того, що здається, ніби деякі фрази в цілому взяті з якого-небудь історичного пам'ятника» [5, 12]. Головні персонажі думи - або історичні особи (Самійло Кішка, Богдан Хмельницький, Павло Тетеря) або легендарні фольклорні герої, що втілювали непереборний дух українського народу (Козак Голота, Маруся Богуславка, Олексій Попович).

Ця ознака властива і біблійним псалмам; у підзаголовках більшості текстів старозавітної книги вказується не тільки авторство, а й умови написання твору: «Псалом Давидів, коли він утік був перед Авесаломом, сином своїм» [Пс. 3], «Псалом Давида на смерть сина» [Пс. 9],

«Золотий Давидів псалом, коли филистимляни захопили були його в Гаті» [Пс. 55] та інші. Біографічні факти з життя царя Давида підтверджуються подіями, описаними у I та II Книгах Царів. Тому біблійна Книга Псалмів по праву вважається лірично-історичною. Опис географічних місць та згадки про конкретні міста, поселення та назви територій додають документальності біблійній поезії.

Варта зауваги і така визначальна ознака думового вірша, як наявність ліричного пристрасного тону, «який вносить особливу задуманість у музичне виконання думи» [5, 7]. Виявлена властивість, як зауважує П.Житецький, обумовлена і створюється віршовим розміром, що ним написані думи, так званою мірною прозою, що за свободою побудови наближається до мови оратора. Це підсилюється тим, що думи виконуються одним наспівом: «Наспів цей є ніщо інше, як мелодійний речитатив, якому дається експресія, що відповідає змісту вірша, то жива і швидка, то спокійна і повільна» [5, 7-6].

Спільною для думового епосу та біблійних псалмів є тематика творів, в якій найвиразніше простежуються збіги та аналогії на рівні мотивів морально-дидактичного спрямування та невідповідності тематики.

Моралістично-дидактичні думи перегукуються з біблійними псалмами, зокрема, коли йдеться про настанови щодо праведного життя. Моралістично-дидактичний елемент є найстаршим за походженням, властивим думовому епосу дохмельницької епохи, адже стосується вічних, загальнолюдських тем. Доказом зближення думи та псалма на тематичному рівні є твір «Про Олексія Поповича». Герой думи сприймає стихійне лихо за небесне покарання за зневагу батька й матері, бідних та святої церкви. Єдиним спасінням в цій ситуації є покаяння, яке дозволяє врятуватись від біди: «Як став Олексій Попович // Свои гріхи поправди Богу сповидати. // То стала бистрая філя по Чорному морю уникати. // То всі три часті до буйної пристани, до берега привертали, // То всі тоди козаки дивом дивовали, // Що по якому Чорному морю, по бистрої філи потопапи, // А ни одного козака з межі виська не втерали. // Оже то тоди Олексій Попович на гуда вихожає. // Бере святоє письмо в руки, читає, // Всих простих людей на все добре навчає...». Мотив спасіння через покаяння цього твору співзвучний з біблійною історією про пророка Йону, який був посланий в Ніневію та через непослух попав у подібну ситуацію. Тільки покаяння та навернення до Бога змогли врятувати пророка. Про важливість Святого Письма та життя у праведності наголошують тексти із Книги Псалмів. Так в 65-ому псалмі читаємо: «Дивні речі промовив до нас у справедливості, Боже, Спасителю наш. Ти - надія всіх кінців землі і далекого моря! Ти, що утвердив гори силою своєю, підперезавшись могутністю. І Ти втихомирюєш шум моря, ревучі його хвилі і заворушення народів» [Пс. 65: 5-7]. Людина здавна відчувала потребу в Господній охороні та допомозі, а особливо у періоди лиха та біди. Тому мотив покаяння та навернення на «шлях істинний» є провідним в думках та псалмах моралістично-повчального змісту.

Для Біблії, як і для Книги Псалмів, зокрема, типовою є тема пастівництва, як одного з найдавніших занять людства, про нелегку працю пастухів. Турбота Бога про народ прирівнюється до турбот доброго пастуха про своїх овець: «Господь - то мій Пастир, // тому в недостатку не буду, - // на пасовиськах зелених осель мене, // на тихую воду мене запровадить!» [Пс. 23: 1-2]. У Новому Завіті є притча про скорботу пастуха за загубленою вівцею та його радість, коли вона знайшлася [Лк. 15: 3-6]. За припущенням С.Грици, ця біблійна історія, можливо, була прототипом відомої у пастушому фольклорі горян південно-східних слов'янських і неслов'янських народів балади на цю ж тему, яку в українській фольклористиці вважають сатиричною думою. Цікавий зразок програмної інструментальної п'єси для сопілки з таким же сюжетом (про загублену і знайдену вівцю) із шедро орнаментованою імпровізаційного характеру мелодією, схожою з мелодіями дум, у дорійському ладі з хроматизмами, подав О. Кольберг від Тимка Чупруна у праці «Рокucie». - Т. III. - с. 69-70, №722, 723 з ремаркою про виконавця: «чабан руський з Покуття з Буковини» [3, 24].

Невідповідність тема у давніх думках викликає ремінісценції з тією ж про вавилонську неволю в Біблії. Показовим у цьому зв'язку є 136-ий псалом: «На ріках Вавилону там сиділи ми і плакали, як Сіона згадували» [Пс. 136: 1]. Мотив туги за волею і рідною землею є головним у думках про героїчну боротьбу українського народу проти турецько-татарських загарбників («Невільники», «Плач невідповідників», «Сокіл», «Утеча трьох братів з Азова» та ін.); епічна розповідь, властива переважній більшості дум, у розповідях про неволю поступається ліричним висловлюванням особистих переживань і почуттів. Саме у такий спосіб, долучаючи до своїх

оповідей елементи психологізму, виконавці намагалися викликати у слухачів жаль та співчуття до невольників. Думи про перебування на чужині та тугу за рідною землею наближені до голосінь, які, словами Ф. Колесси, були першоджерелом генезису думового епосу: «своєю віршовою та музичною формою думи репрезентують тільки вищу стадію речитативного стилю, розвиненого вже в голосіннях, із яких думи перейняли деякі мотиви й поетичні образи» [6, 19]. Однак, не усі думи про неволю позначені меланхолійною, журливою тональністю; зокрема, це стосується зразків думового епосу епохи Хмельницького. Основним мотивом цієї групи творів є прославлення народного героя, який відзначився у боротьбі проти поневолювачів - Богдана Хмельницького, Івана Богуна, Данила Нечая, Павла Тетері та ін. Думи про народних героїв позначені переможеним козацьким пафосом, сповнені надії на визволення з-під польсько-литовського гніту. «Поетичний домисел якнайкраще доповнює загальну картину початку війни, робить її повнокривою, художньо довершеною і реалістично вірною духові епохи» [15, 366-367].

Серед зразків біблійних псалмів про неволю також наявні тексти величального, прославляючого змісту, однак при зіставленні їх з думовим епосом українського народу, виявляється суттєва відмінність: у біблійній псалмодиці ніколи за перемогу над ворогами не прославляється людина, а лише Бог: «Господи, - як багато моїх ворогів, // як багато стають проти мене! // Багато хто кажуть про душу мою: Йому в Бозі спасіння нема!" // Але, Господи, - щит Ти для мене та слава моя, і мою голову Ти підймаєш!» [Пс. 3: 2-4]. Прославлення Бога за великі чуда - основний мотив Книги Псалмів.

Отже, на тематичному рівні український думовий епос та біблійні псалми мають багато «площин перетину», що увиразнює можливості взаємопроникнення двох жанрів.

Поетика дум та біблійних псалмів у багатьох аспектах є наближеною. Перш за все, це проявляється у відборі художньо-виражальних засобів та принципів побудови тексту. Якщо строфічна пісня в усній традиції засновується на збереженні ритмічної періодичності, що закладена у сталій будові віршової строфи, то в псалмах і думах вона відсутня. На всіх рівнях композиції псалмової поезії та думового епосу домінує смислова тотожність. Знаковим у цьому контексті є використання паралельних конструкцій, або паралелізмів, що дозволяє поглибити, розширити зміст висловлювання. «Принцип смислової тотожності, який лежить в основі збереження думового сюжету, є й засадою речитативу» [2, 204].

Приєм паралелізму часто виконує функцію підсилення психологізму, емоційності твору. У думах переважно нагромаджуються однотипні фігури, найчастіше епітети, які створюють певний настрій, глибше розкривають характер героя, деталізують події: «Из города Козлова до города Трапезана // Гуляла галера цветкована - мальована, // Чотирма цвітами процветанна. // Первим цвітом процветанна - // Синими киндяками обиванна, // Другим цвітом процветанна, // Турецькою червоною габею обиванна. // А третім цвітом процветанна - // Християнською кров'ю фарбованна...». Початок з думи про Самійла Кішку ампліфікований надмірними епітетами, енумерацією, паралелізмами.

Біблійний паралелізм дещо різниться від вищезгаданого, насамперед, мотивацією. Застосування цього прийому в псалмах передбачає не створення настрою, тональності твору, а поглиблення, уточнення думки. Це означає, що в думовому епосі паралелізм вживаний з естетичною метою; у біблійних псалмах - з метою інтенсифікації висловлювання.

Отже, на основі аналізу історико-типологічних, генетичних та контактних типів зв'язків ми простежили підвалини для взаємодії думового епосу та біблійної псалмодици. Святе Письмо, увійшовши в життя слов'янського народу, не могли не відобразитися на світобаченні та світосприйнятті, а відтак, його культурі, зображальному мистецтву, літературі. Площини дотику між фольклорною та біблійною жанровими традиціями на структурному, тематичному та поетологічному рівнях уможливили взаємопроникнення та взаємодію двох жанрових систем, що дозволило говорити про антропологічні виміри жанрів думового епосу та біблійного псалма.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту. - К.: Українське Біблійне Товариство, 2004. - 1375 с.
2. Грица С. Мелос Української народної епіки. - К.: Наук. думка, 1979. - 247 с.
3. Грица С. Біблійні елементи в думах // Народна творчість та етнографія. - 2005. - № 5. - С. 19 - 31.
4. Грушевська К. Українські народні думи. - Т. 1. Корпусу. - К., 2004. - 175 с.
5. Житецький П. Мысли о народных малорусских думах. - К., 1893.

6. Колеса Ф. Усна словесність / Підг. до друку: Богдан Луканюк, Олег Смоляк. - Тернопіль: Підручники та посібники, 1996. - 40 с.
7. Лановик З. Hermeneutica Sacra. - Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. - 587 с.
8. Лановик М. Теорія відносності художнього перекладу: літературознавчі проєкції. - Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. - 470 с.
9. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. - Чернівці: Золоті литаври, 2001. - 636 с.
10. Лисенко М. Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень, виконуваних кобзарем Вересаєм / Ред., передм. Та прим М.Гордійчука. - К.: Мистецтво, 1955. - 86 с.
11. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. / Авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. - Т.1. - К.: ВЦ «Академія», 2007. - 608 с.
12. Лотман Ю. Внутри мыслящих миров. Человек - текст - семиосфера - история. - М.: Яз. рус. культуры, 1999. - 477 с.
13. Лотман Ю. В школе поэтического слова: Пушкин, Лермонтов, Гоголь. - М.: Просвещение, 1988. - С. 228.
14. Мишанич О. На переломі: Літературознавчі статті й дослідження. - К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. - 435 с.
15. Мишанич О. Народна словесність // Історія української літератури: У 8 т. - Т.1. - С. 366 - 367.
16. Нудьга Г. Слово і пісня: Дослідження. - К.: Дніпро, 1985. - 342 с.
17. Шлейермахер Ф. Герменевтика // Общественная мысль: исследования и публикации. - Вып. 3. - 1993. - С. 230.

Наталя ЯНУСЬ

© 2008

РЕЦЕПТИВНА БЕРНСІАНА ЯРОСЛАВА РУДНИЦЬКОГО

Творчість шотландського поета Роберта Бернса віддавна привертала увагу українських перекладачів та дослідників: І.Франка, П.Грабовського, М.Бажана, О.Нечипорук, М.Лукаша, В.Мисика та ін. У "радянській" Україні було написано дві фундаментальні праці з бернсознавства - "Поезія Роберта Бернса 1773-1789 рр." (І.П.Симоненко) і "Великий поет Шотландії (Роберт Бернс в українських перекладах та літературознавстві)" (О.Д.Нечипорук), в яких досліджено життєвий і творчий шлях шотландського поета, згадувалися критичні відгуки відомих письменників, літературознавців про Р.Бернса, а також аналізувались переклади його віршів. Проте, маловідомими залишаються переклади та критичні відгуки про відомого шотландського барда науковців української діаспори. Канадський професор Ярослав Рудницький одним із перших спробував перекласти деякі твори з поетичного доробку шотландського барда. Особливу увагу привертає порівняльний аналіз літературознавців діаспори двох відомих постатей, народних поетів - Тараса Шевченка та Роберта Бернса.

Радянська влада породила три хвилі української еміграції, представники якої, цвіт української інтелігенції, стали непримиренною опозицією до унітарного радянського мистецтва. Творчість українців за кордоном не стримувалась тоталітарними режимами, не заганялась під суспільно-ідеологічні рамки, а натомість зазнавала впливу літератур і культур народів світу. Вона вирізняється незалежними поглядами й українською самобутністю. Серед сподвижників українського літературного слова за кордоном були і члени Української Вільної Академії Наук.

1959 року Українська Вільна Академія Наук з нагоди 200-річчя з дня народження Р.Бернса вислала фотостат перекладів І.Франка до музею Р.Бернса у його рідному містечку Аллоуей. Франкові переклади Р.Бернса зайняли гідне місце поряд з перекладами шотландського поета на японську, грецьку, російську та інші мови. Українські науковці діаспори також не залишили без уваги творчість народного поета Шотландії, якого найчастіше порівнювали з народним поетом України - Т.Шевченком. Першим висловив свої думки, щодо порівняння Р.Бернса і Т.Шевченка професор Р.Сетон-Ватсон у передмові до праці Д.Дорошенка "Taras Shevchenko, the National Poet of Ukraine", яка вийшла друком 1936 року в Празі.

Професор Я.Рудницький у своїй книзі „Бернс і Шевченко" (1959р.) посилається на Олеса Бабія, який у статті "Бард Шотландії - Роберт Бернс", що вийшла у Мюнхені 1947 року, аналізує творчість Р.Бернса і Т.Шевченка: "Роберт Бернс для Шотландії те, що Шевченко для України, але - Шевченко був співцем народу, який відроджується, а Бернс співець народу, що повільно вмирає